

Sakala malev Lõuna Kaitseringkonna sügisõppusel

Kaitseliidu elu on kord niisugune, et suuremad õppused ja kogumised püütakse korraldada võimalikult hooajatoode vahelisel ajal, seega sügisel. Tänavune Sakala maleva õppekogunemine, mille sisuks oli lahingukompanii tegevuse harjutamine maastikul võimalikult tõepäraselt matkitud lahinguoludes, leidis aset novembrikuu esimesel nädalavahetusel Kuusalu vallas Harjumaal. Sellele eelnes ohvitseride ettevalmistus septembri algul Jõgevamaal ja laskeharjutused oktoobri algul Väluste harjutusväljal Viijandimaal. Koos reservväelastega osales õppusel üle 150 kaitseliitlast. Põhjapaneva asjana niisugusel õppusel on kohaletulnute protsent kutsututest. See oli tänavu meeldivalt suur.

Igaüks õppis täitma oma ülesannet: esimesena sai praktikat Karksi formeerimismeeskond, kellel tuli kompanii rietada, varustada vajalikuga, k.a. relvad, ja teha seda võimalikult kiiresti ning tõrgeteta. Teiseks said oma osa autojuhid, kellel tuli sõita kolonnis mööda üldliigeldavaid teid ning seejärel maastikul, misjärel autod sobivasse kohta parkida ja maskeerida. Kompanii harjutus maa-ala kaitset koos juurdekuuluvaga: õhuhessan-

di tõrjumine, koostöö tuletoetus- ja miinipildujarühmaga, laskeharjutused, rännak. Tuletoetusrühma moodustasid staabi- ja tagalakompanii kaitseliitlased. Niisuguse õppuse ettevalmistus-, ohutus-, hindamis- ja aruandlusnõuded on karmid. Ohvitserkonnal tuleb palehigis teha paberitööd (st arvutitööd) nii enne õppust kui selle järel. Kõik on tehtud õnnetuste ennetamiseks, kui neid siiski

peaks juhtuma, tuleb mängu meditsiinimeeskond. Eesti kaitsejõududes, kuhu kuulub ka Kaitseliit, on iga mees arvel ja kallil, mitte nii nagu mõne suurriigi armees, kus loomulik kadu on enam kui loomulik. 90ndate alguse Kurkse tragöödia ei tohi kunagi korduda. Praegu tuleb meedikutel enamasti tohterdada villis vabaid ja kriime ning võidelda kõha ja nohuga. Seekord oli ka ilm sõbralik.

Läkski kõik korda, mis näitab korraldada harjutamist aasta jooksul. Õppuse läbiviimise eest vastutava ltn Andres Lapi hinnangul õnnestusid kõik kolm etappi. Eriti meeldiv oli tõdeda, et sõdurid olid innukad õppima. Õpetajal (instruktoril) on suur vahe, kas sulle mossitavad vastu ükskõiksed näod või silmad on tuld täis ehk mehed on motiveeritud. Ka instruktoritel ei jäänud asjatundlikkusest puudu. Mõnikord kipub niisugustel metsakogunemistel mees-

tel aega üle jääma, mis viib mõttetult laiali ja nõrgendab distsipliini. Seekord sai asja korraldada nõnda, et nii 2. kui 3. etapil tuli teha laskeharjutusi. Ja mehed juba lasta tahavad, seda enam kaitseliitlased. Eeskujulikult said oma laskeülesandega hakkama miinipildurid ltn Marek rahu rühmast. Nende tabamused olid nõnda täpsed, et väärised hindeks lausa 5+. Märkimist väärib ka hea kord taktikalisel paiknemisel: mehed oskasid metsas olla nii vaikselt, et

käbi kukkumist kannu kõrvale oli kuulda. Samuti käis pere-mehelikult platsi koristamine enne lahkumist. Kõnealune õppus hõlmas kõiki Lõuna-Eesti malevaid. Sakala kompanii n-ltn Andrus Põldma nõudlikul juhtimisel ründas kõrvuti Põlva kaitse-liitlastega, vastutegutsejad kuulusid Valgamaa, Võrumaa, Tartu ja Sakala malevatesse. Kõik on ära teeninud õnnitluse Kaitseliidu 92. aastapäeval.

Priit Silla

OMA MAA

Viljandi, november 2010

Head sõbrad, Oma Maa lugejad

Detsembris lõpetab tervise tõttu töö Oma Maa senine toimetaja. Ajaleht on ilmunud 11 aastat ja leidnud selle aja jooksul oma truu lugejaskonna, valdavalt vanemaalsed Kaitseliidu liikmed ja sõbrad. Kahjuks jäi Oma Maa nõrgaks mõjutajaks noorte hulgas, sest Kaitse Kodu arenes kiiresti Kaitseleidu elu kajastavaks, pilkupüüdvaks ning sisukaks väljaandeks, mille kõrval pole tarvis dublanti. Oma Maa on järginud joont: isamaaline kasvatus – kaitsetahe – meie sõbrad – meie vaenlased – austus Eesti eest võidelnule ja võitlejale.

Mis on kord alanud, see ka kord lõpeb.

Priit Silla

Pearu Kuuse ettekanne Põrandaalused noorteorganisatsioonid Nõukogude julgeoleku dokumentides

Nõukogude julgeolekuorganite käsitluses korraldasid ja suunasid Riiki Riikide II maailmasõja järgset vastupanuliikumist eelkõige Lääneriikide lured ja nendega seotud pagulasorganisatsioonid. Siinne põrandaalune jagunes omakorda kaheks erinevaks tasandiks: 1) nõukogudevastase organisatsioonid ja 2) poliitiline bandiitism ehk metsavennasalgad.

Kuni 1947. aastani tegelesid Eesti vastupanuliikumise maharumisega paralleelselt Eesti NSV Siseasjade Rahvakomisariaat (SARK, alates 1946. a Siseministerium) ja Eesti NSV Riikliku Julgeoleku Rahvakomisariaat (RJRK, alates 1946. a Riikliku Julgeoleku Ministerium). Ülesannete ja tegevuste jaotamise aluseks saigi nõukogude võimu käsitlus vastupanuliikumise jagunemisest kaheks selgelt eristuvaks tasandiks. RJMi peamiseks eesmärgiks oli kõrgema tasandi ehk "bandiitismi organisatiivne nõukogudevastase põranda-

aluse likvideerimine" ja SMI kohustuseks madalama astme ehk metsavennasalgade, nõukogude kõnepruugis bandede ja bandiitide hävitamine. Selleks oli SMI struktuuris loodud Bandiitismivastase Võitluse Osakond (BVVO). Mõistagi ei olnud kirjeldatud tööjaotus üheselt mõistetav ja sageli võimalikki, kuid ometi seda tehti, Olgu siinkohal näiteks Volde-mar Hendriksoni arreteerimine 1. septembril 1945. a, keda süüdistati põrandaaluse nõukogudevastase organisatsiooni "Eesti Vabastamise Komitee" (EVK) loomises Viljandimaal 1944. a sügisel. Väidetavalt suutis V. Hendrikson kontakti luua ligi 200 metsavennaga Viljandimaal ja Pärnumaalt, alles kõrgemaks sihiks seadnud kogu Eesti relvastatud vastupanuliikumise ühendamise keskse juhtimise alla. Kokku arreteeriti 36 salajase komitee liiget. Tulevalt Nõukogude julgeolekuorganisatsiooni ühendamisest kuulus EVK sarnaste põran-

Julius Kuperjanovi mälestuskonverents

Julius Kuperjanovi 116. sünniaastapäeva tähistamisel 8. oktoobril Tartus Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste saalis jagati esmakordselt Kuperjanovi nimelisi ordineid ja medaleid.

Leitnant J. Kuperjanovi orden on ajalooline rinnamärk, mis oli Kuperjanovi pataljoni kasutusel kuni vabadussõjalaste maharumiseni 1934. aastal. Kolonel-Leitnantid J. Soodla, J. Unt, tollane pataljoni ülem kol-Itin Liibus jt soovisid selle 1938. aastal võtta taaskasutusse Kuperjanovi Seltsi teenetemärgina. Alanud Nõukogude okupatsiooni ja sõda katkestasid mõtte teostamise. J. Kuperjanovi Selts taastas sidemed ajalooga 2010. aastal.

Selts annetas ordeni nr 001 postuumselt leitnant J. Kuperjanovile, mille loovutas kangelase hauli ajutisele hoiule Kuperjanovi jalaväepataljonile. Orden nr 002 annetat postuumselt Kuperjanovi Seltsi asutajale J. Soodlale.

Järgmised kolm ordenit anti Kuperjanovi nime kandvate Stalini-vastaste salkade organisatsioonidele okupatsiooni ajal: nr 003 vastupanusalga „Salajane Kuperjanovlaste Organisatsioon“ juhatuse liikmele Ülo Adamsonile, nr 004 salga „Kuperjanovlaste“ eestseisjale Jüri Pertmannile ja nr 005 „Kuperjanovlaste Salk“ eestseisjale Villu Kibenale.

daaluste organisatsioonide töötlemine esmajoones RJRK, mitte SARKi töövaldkonda, millest annab tunnistust organisatsiooni liikmete kohta käiva uurimismaterjali üleandmine RJRKle 1945. a septembris. Süvenedes SMI BVVO poolt 1946. a likvideeritud vastapanusalkade üksikasjalikumalt lahtikirjutatud nimekirja, äratab tähelepanu asjaolu, et seal ei nimetata ainsatki vastapanuühendust organisatsiooniks, vaid tarvitatakse hoopis mõisteid "bandiitlik-mässuline terroristlik grupp" või lihtsalt "nõukogudevastane (noorte)grupp".

Võitlus nõukogudevastaste põrandaaluse organisatsioonide ja metsavendadega püsis lahutuna kuni 1947. a reformideni, mil liideti BVVO ja RJMi 2N osakond ühtseks RJMi 2N osakonnaks. Võitlus Eesti vastapanuliikumisega koondus nüüd tervikuna RJMi pädevusse. Eesti Riigiarhiivis on Nõukogude julgeoleku dokumentatsioon kuni 1947. a muudatusteni väga katkendlik ning põrandaaluste organisatsioonide tegevusest tervikliku ülevaate saamine seetõttu raskendatud. Samuti ei kajastata salajaste vastapanuorganisatsioonide kohta kogutud teave SMI ja BVVO materjalides. Osakondade ühendamisele järgnenud perioodil on julgeoleku töö "nõukogudevastaste

põrandaaluste organisatsioonide" avastamiseks ja tabamiseks veidi paremini jälgitav. Nõnda selgub 1948. a algul Eesti NSV RJMi 2N osakonna poolt koostatud aruanetest, et juba 1947. a jaanuaris oli julgeolekule teada 17 Eestis tegutsevat vastapanuorganisatsiooni kokku 63 liikmega.

Järgnevatel aastatel on Eestis tegutsenud salajaste organisatsioonide arvu pidevalt näidatud kõrvuti metsavennasalgade omaga. 1. jaanuaril 1949. a seisuga oli arvele võetud 16 fašistlikku ja nationalistlikku organisatsiooni, neist keskseid 2, maakondadevahelisi 3 ja lokaalsed 11 (kokku 93 liiget).

Metsavennasalgasid tegutses Eestis julgeolekule teadaolevalt 14 (56 liiget), lisaks 70 üksikut bandiiti. Salaorganisatsioonide näol oli tegemist eelkõige koolilaste loodud põrandaaluste ühendustega, mis aja möödudes kujunesid Nõukogude võimu jaoks aina tõsisemaks probleemiks.

15. veebruaril 1949. a läkitas NSV Liidu RJM 5. valitsuse ülem asetäitja Ilja Iljušin kirja Eesti NSV riikliku julgeoleku ministri Boris Kummile, millega andis korralduse saata Moskvasse põhjalik ettekanne nõukogudevastastest ilmingutest Eesti NSV õppeasutuses, kooliõpetajate ja õpilaste hulgas. Vastus viibis ning Moskvast järgnesid

meeldetuletused 6. juunil ja 10. septembril 1949. a. 16. septembril 1949. a teatas Eesti NSV riikliku julgeoleku ministri asetäitja Pavel Pastelnjak, et ettekande saatmist takistas suuroperatsioon „Priboi“ ehk 1949. a märtsiküüditamine, sest kogu RJMi isikkoosseis oli hõivatud küüditamisele kuuluvate isikute toimikute vormistamisega. Nõutud ülevaate koostamine eeldas aga koolide kohta käivate andmete koostamist RJMi maakonna- ja linnaosakondadest. Õpilaste, üliõpilaste ja intelligentsiga tegeles RJMi struktuuris peamiselt Eesti NSV RJM 5. osakond, seda mõistagi koos 2N ja 2. (vastuluure) osakondadega.

Alles 28. detsembril 1949. a allkirjastas Boris Kumm 53leheküljelise ettekande pealkirjaga "Eesti NSV koolide ja keskeriõppeasutuste riisustusest nõukogudevastaste elementidega ja avastatud nõukogudevastastest ilmingutest õpetajate ja õpilaste hulgas." Dokumentis on üksikasjalikult juttu 16st noorteorganisatsioonist või –grupist ning õpetajate mittenoogukulist minevikust (Kaitseleit, Naiskodukaitse, Omakaitse). Laidlades nõukogudevastastuse põhjused olid tollase Eesti NSV riikliku julgeoleku ministri arvates "õpetajate kaadri riisustatus kodanlik-natsionalistliku, sotsiaalselt võõra ja poliitiliselt

ebakindla elemendiga" ja "noorte nõrk kasvatustöö komsomliorganisatsiooni poolt". Õpilasi seisus siis RJMi operatiivarvel 198. Täpsemalt kirjeldati koolilaste moodustatud salajasi organisatsioone Triumviraat, Salajane Kuperjanovlaste Organisatsioon jt, tähelepanu pöörati sidemetele Relvastatud Võitluse Liiduga.

1953. a pärinevas Eesti NSV SMI 4. osakonna ülem Oskar Boreli ettekandes on esitatud perioodid 1944-1953 likvideeritud nõukogudevastaste organisatsioonide arvud: 1944–31, 1945–212, 1946–52 jne. Kokku likvideeriti Eestis 1953. aastaks 336 organisatsiooni ja 662 metsavennasalka. Need arvud kinnitavad, et põrandaaluste organisatsioonide, sh koolinoorte salaliitude panus II maailmasõja järgsesse Eesti vastapanuliikumise oli märkimisväärne. EKP VIII pleenumil 1950. aasta märtsis heideti Boris Kummile ette nõrka võitlust metsavendade ja salajasi organisatsioonide liikmetega ning sellest kujunes tema tagandamise üks peamisi põhjusi.

/Käsitlused on ajajärku 1945-1953, teadagi jätkus vastupanu kuni 1990 aastani. Seda on käsitlenud Viktor Niitsoo teoses „Vastupanu. 1955-1985“, Arvo Pesti teoses "Dissidentlik liikumine Eestis aastatel 1972-1987" jt Toim/

Ajaloolisi kriminaalromaane Merike Jürjolt

Merike Jürjo, sel suvel ilmus teie sulest juba teine ajalooline kriminaalromaan, mille tegevus toimub kolmekümneandal aastatel Eestis? Kust need lood?

Lugu tuleb välja mõelda, kuid see on ikka inspireeritud mõnest ajaloos asetleidnud faktist, sündmusest või inimese elu keerdkäigust. Mõlemad lood on ju iseenesest lihtsad: toimub kuritöö ja seda asub uurima politsei, kuid uurimise keskmes ja taustal hakkab lahti lulluma see ajastu. Kõige keerulisem, aga vieldamatult kõige huvitavam ongi kirjutamise juures loo paigutamine sellesse aega, see on siis 1930. aastate Eestis. Ausalt tunnustades, ma armastan kolmekümneandal aastaid, mille meeldivad need tõekspidamised ja väärtused ja mind köidab see mõttemaailm, mis valitses laiemalt öeldes kahe ilmasõja vahelisel ajal.

Oma esimese romaani kirjutasin ma mõeldes Naiskodukaitsele. Täname Naiskodukaitses erineb 1930. aastate omast kardinaalselt: tolaeaegsed naiskodukaitsjad rahastasid oma tegevust ise ega saanud sentigi riigi toetust ja lisaks sellele kandsid kohustusi Kaitseleidu ja noorteorganisatsioonide – Noorte Kotkaste ja Kodutütarde ees. Ja need kohutused olid nii rahalised kui ka tõised, viimaste all pean ma silmas toilitustamist,

• Merike Jürjo

sanitaarteenistust, varustuse kogumist, õblemist jne. Ma mõtlesin, kuidas seda selgitada tänastele naiskodukaitsjatele nii, et seda oleks huvitav ja põnev lugeda ja mitte ainult meie organisatsiooni liikmetel, vaid ka laiemal lugejaskonnal. Kuna mulle on alati meeldinud kriminaalromaanid, valisin selle žanri. Esimeses romaanis „Mälestusteta maja“ lisandus Naiskodukaitses teemale veel Tõrvandite perekonna lugu. Kas Naiskodukaitses üks asutajaid Anna Tõrvand-Tellmann ja kindralmajor Juhan Tõrvand? Just, nende lugu. Kui Anna Tõrvand-Tellmanni nime on naiskodukaitsjad ikka kuulnud ja mõnigi teab tema tegevusest lähemalt, siis kindralmajor Juhan Tõrvandi nime peale kehitab täna enamik meie kaitseväge ohvitseride vaid õgu. Olen ise korduvalt kogunud, et neil pole aimugi, kes ta oli või mida ta korda saatis.

Ometi oli tegu mehega, kes kahekümneandal aastail ehitas koos kindralite Paul Lille ja Jaan Sootsiga üles rahuaegse Eesti riigikaitse, kes juhtis viis aastat (1920-1925) Kindralstaabi Valitsust ja kuni 1934. aasta märtsini Sõjavägede Staapi. Ta vabastati viis päeva enne 12. märtsi riigipöörde ametist ja tema asemele sai kindralmajor Nikolai Reek. Teatavasti osalesid Sõjakooli aspirandid ja ka Kaitseleit 12. märtsi riigipöördes... riigipöörade poolle ja tegid seda oma kõrgemate ülemate käsul.

Kindralmajor Tõrvandi abikaasa Anna Tõrvand-Tellmann vabastati samuti 1934. aasta kevadel Tallinna ringkonna esinaine kohalt, kui muudeti Naiskodukaitses põhikirja ja juhid muutusid kõrgemalt poolt määratavaks, mitte enam oma liikmete poolt valitavaks, nagu seni oli olnud. Ometi oli Anna Tõrvand-Tellmann olnud Naiskodukaitses esimese jaoksanna – Lindade kompani -, mis loodi juba detsembril lõpul 1924. asutaja ja esimene esinaine. See on mõtlemapanev lugu inimeste püüdlustest ja poliitiliskamandustest....

„Mälestusteta maja“ tegevuspaik on üks Lõuna-Eesti väikelinn? Kas see võiks näitaks olla Tõrva? See võiks sama hästi olla mistahes väikelinn Eestis 1930. aastail, mille keskmeke on kohalik tööstustetevõtte ja seda linna läbib raudtee. See võiks tõesti olla Tõrva või samahästi Türi, Räpina või Sindi. Tänu sellistele väikelinnadele püsis kolmekümneandal aastatel tegus ja vilgas elu kogu Eestis, mitte ainult mõnes suuremas linnas nagu tänapäeval.

Kas teise romaani „Pikad varjud teel“ tegevuskoht on Tallinn? Oi ei, mitte ainult Tallinn. Poliitise peab oma uurimisega Tallinnast välja sõitma üsnagi Eesti teise otsa ja lahendus hakkab koorma hoopiski Narva ümbruses. Kuigi kesksem koht romaanis on tõesti Tallinn ja Ohvitseride Keskkoogu kasiino Raekoja platsil, aga ka Sõjaministerium Pagari tänaval ja Kadriori. Täna tunneme hoonet addressil Raekoja plats 14 kui Õpetajate Maja, aga ajavahemikul november 1919 kuni juuli 1940 asus selles majas Ohvitseride Keskkoogu kasiino. 1918. aasta novembris pidas siin oma esimesed koosolekud ka Ajutine Valitsus, enne kui nad Raamotite magamistuppa aru pidama kolisid, nagu Mari Raamot oma mälestustes mainib. Aga „Pikad varjud teel“ on üks häbitväärne lugu meie riigikaitse ajaloos, millel on kahjuks ka tänapäeval oma analoog. Rohkem ei saa ma lihtsalt öelda, sest siis pole lugejal enam huvitav....

On mul õigus, et mõlemas raamatus figureerivad kõrvuti

nii ajaloolised isikud kui väljamõeldud tegelased?

Nii ta on, aga ma olen tõmmanud end jaoks üsna selge joone, et kõik faktid ja juhtumused, mis on seotud konkreetse isikutega, oleksid tõesid ja tõesti nendega seonduvad. Memuaarikirjandust on sellest ajast suhteliselt vähe ja teadagi miks – need tegusad inimesed lõpetasid oma elupäevad valdavalt Siberis ja need, kes pääsesid, ei sõandanud nõukogude ajal kirjutada ning viisid oma mälestused endaga kaasa igavikku. Kui ma lugesin Veijo Meri raamatut marsall Mannerheimist, mõtlesin siira kahetsusega, et meil ei suuda keegi kindral Laidonerist või Konstantin Pätsist või mõnest teisest suurmehest kirjutada sellist inimlikku, kild killu haavali kaasaegsetelt kogunenud materjalist koostatud raamatut. Aga õnneks on meil säilinud arhiivid, kus dokumentidest ja tolaeaegsetest ajalehtedest-ajakirjadest leiab väga palju üksikasju, kui need tähele panna. Ja teadustöös neid just eriti ei kasuta, nii et....

Ka Agatha Christie kirjutas kolmekümneandal aastatest... Ta kirjutas ka Teise maailmasõja järgsetest aastatest, sest tema raamatute maailm pärneb tema kaasajast. Mina rändan ajas tagasi ja püüan 1930. aastatesse sisse elada. Vahel on see üpriski keeruline, eriti olmelistes küsimustes: näiteks

kui palju maksis päts leiba või pilet Estonia etendusele või kui kaua võttis aega ja milliste sõiduvahenditega jõudis inimene Tallinnast Kilingi-Nõmmele? Sellistele küsimustele vastuse otsimine võtab vahel päris palju uurimistööd. Seepärast pole Agatha Christie, kuigi ta mulle väga meeldib, just päris minu eeskuju. Eeskuju võiks pigem olla Robert van Gulik, Hollandi diplomaat ja sinoloog, kes on kirjutanud väga ajastutruud mõrvalugusid vanast Hiinast, kus tegutseb kohtunik Di. Mõrvalugu mõrvalooks, aga tema raamatuid lugedes saan ma palju teada ka sellest võõrast maast, tolaeaegsetest arusaamadest, kombestikust, käitumisest, olmest ja muust. Pärts traditsiooniline oleks vist küsida plaanide kohta. Millist lugu kolmekümneandal Eestist räägib järgmine raamat? Eks need mõtteid ole igasuguseid....

Piret Kuusiku usutus

Intelligentsi vastutus

Ajakirjanik Ants Silla sõnavõtt Valga Isamaalise kasvatusse konverentsil
30. septembril 2010

(lühendatult)

Tänavuse aasta 21. mai Õpetajate Lehes ilmub Riigikogu liikme Lauri Vahtra artikkel, milles ta rääkis isikliku koolitunnist kogemusest Tallinna ühe gümnasiumi lõpuklassis. Juhtum on isamaakasvatuse ja kaitsetahte praegust olukorda iseloomustav, mistõttu ka väärt, et seda tutvustada.

...panin noormeestele südamele, et... nad ajateenistuse läbi teeksid, kuna see on mitmes mõttes kasulik: noor mees õpib esiteks tundma iseennast, oma tugevusi ja nõrkusi, teiseks harjub ta seda avastatud ennast sobitama teiste samsaguste, ehk lihtsamalt öeldes õpib koostööd ning sotsiaalsust laiemas mõttes. Mul ei lastud teemat lõpuni arendada, sest seekkust tundi pealt kuulanud emakeeleõpetaja, keskealine naisterahvas. Ta oli silmanähtavalt ärritunud ja teatas järsult, et ma ei tea, millest ma räägin, kuna /-/- sõjavägi olevat koht, kus noormeestest pektakse välja oma peaga mõlemise võime, kus valitseb mõttetu drill ja ajateenijate terroriseerimine. Kui küsisin, kust sellised andmed pärinevad, sain vastuseks, et „ega selleks peab s--a maitsma, et teada, et see on s-ti!“ Olin avaldusest nii rabatud, et ei mõistnud küsida, kas õpetaja annab endale ikka aru, et ta kõneleb Eesti Vabariigi

kaitseväärt. Absurdus aga süvenes, sest kui püüdsin kõigest hoolimata juttu jätkata, asus õpetaja oma kommentaaridega agressiivselt tunni segama – ilmselt oli ta otsustanud, et ma ei mõtle õigeid mõtteid ega kõnele õigeid sõnu.“

Lisan Lauri Vahtra kirjeldusele mõne aasta taguse omaenda kogemuse tegevõpetaja tööst. Kõikumusele – millega tegeleb kaitsetaht, sain abiturientiil reipa vastuse: valvab, turvab ja abistab vajadusel vanakesi! Tundsin huvi, kust säärane info pärineb. Kodanikuõpetuse õpetajalt minu endises koolis, kõlas vastus. Saatuse tahtel sain kodanikuõpetust jaganud mehega - endise nõukogude armee ohvitseriga - põgusalt tutvavaks ja üks esimesi asju, mis ta mulle ütles oli – ma vihkan seda riiki (loe: Eesti Vabariiki)! Pärisin, miks ta selles riigis siis kodanikuõpetuse tunde annab?...Noh, midagi peab ju tegema, sain vastuseks.

... Tõepoolest, midagi peab tegema! Ja midagi lihtsalt ette võtma inimestega, kellele kommunistlik ajapüü on mõjunud nii laostavalt, et on hävinatud neis täielikult isamaavajaduse, uue riigikaitse ja meie noorsoo võimesse elada tulevikus vabad inimestena vabal maal.

TOTALITARREŽIMIDE UURIJALAIN BESANCON, ka eesti keele ilmunud raamatu „Sajandi

õnnetus“ autor on väitnud, et kommunistlik koolitus on salakaval, sest see mädandab ning hävitab üldinimlikku moraali. Hädade peapõhjus peitubki selles, et kommunistlik moraal on jätkuvalt elus ning toimetas väliselt veidi muutunud oludes edasi. Markantsemaks näiteks on äsja Eesti Televisiooni vahendusel kõlanud teade, et „õise vahtkonna, juhtuümik on aktiivselt sekkinud hariduselu korraldamise Eesti Vabariigis. Poleks olnud sellele sündmuselase minister Tõnis Lukase selgesõnalist kommentaari, et algatus kannab riigivastase tegevuse tunnuseid, poleks laiem avalikus ehk teadnudki, mis õiste asjade ajajal plaanis on. Et neil aga pidevalt midagi plaanis on ja vähemasti osa kavandatud ka ellu viiakse, on ilmselge. Selles tegevuses kasutatakse edukalt ära mõjutatavaid ja kollaborantlikke haridustegelasi, põhimõttelagelad intelligentsi, endisi partei ajaloo ja teadusliku kommunismi ka-teedri õppejõude eesmärgiga kurtida ühis niinimetatud rahvusliku ebavõrdsuse ja ühtlustunde puudumise pseudo-teema, mida ajakirjanduslikud müügilmehed ootavad otseku niäljased mustlased saiapätsi... Kõneldes intelligentsi tänasest vastutusest ei tohi unustada, kust ta võrsus. Suures osas põlvneb ja pärineb praegune

intelligents nõndanimetatud kuldsetest kuuekümnendatest - ajastust, mil relvaga vastupanu rauges, enamik inimesi leppis okupantide kohaloleku paratamusega ja poliitiline ladvik, nende järel aga ka kõlbustunde minetanud intelligents müüs maha rahvuslikud aated ning mandus lihtlaseks kommunistliku hooratõõ tegijaks. „See ajastu sünnitas terve karjeristide, nukhide ja pealakeabjate plejaadi,“ kirjutab Andres Langemets. Ja jätkab: „... tegu on suure põlvkonnaga, just niisama süüdimatu ja süüdivaga, nii karjeristliku ja kakskeelsega nagu suru hulk praeguigi riigitiitri juures askekdavaid tegelasi. Ma tunnen neid peid kõiki... ja usaldan väga väheseid. Ma tean, kui väheväärtuslik ja mada see seltskond tegelikult on. Ajastu ja põlvkond on nad selliseks koolitanud“. Andres Langemets on kauaaegne ajakirjanik, esseist, luuletaja ja kirjandusteadlane, ajalookultuuri ajakirja TUNA toimetaja ning teab, kellest ja millest ta räägib...

Meie poliitika ja majandus-, haridus- ja kultuurielu on viimasel ajal otseku hangunud, toimib villaselt, nahkselt või hoopis stagnaatiivselt, ajakirjandus on lamenetunud, langenud üheülbalsusse ja mõtteprimitivismi, kakerdades ringi nagu kammitas kukk, püüdes asjatult leida ja nokkida teri. Teeseldud reipusega üritatakse püüne peale kutsuda ja seal tegudele utsitada vaimeisid tühisusi, hetkesära nauitajaid. Ent sadagi kiretul-säratul, rumalalt,

nii et kõikidel paha ja piinlik hakkab... Samas leidub vajalikke ja väärikaid teemasid küllaga. Näiteks võiks tühjusest kõmavate, klantskaantega naistekate kõrval olla elu kutsutud kasvõi üks poistele suunatud internetiajakiri. Ei ole meil ju hüljatumat ja omapäi jäetumat inimrühma riigis, kui on seda poisid! See, et nad koolides saavad kesksoolist kasvatust ja koolitust on ju üldtuntud lugu. Ent miks on nad ilma jäetud võimalusest avardada oma tulevikuvaadet? Olla või mitte olla - see hamletlik küsimus seisab laiemas plaanis kõigi meessoost isikut ees Eestis. Sest sugulise (või oli see soolise) võrdõiguslikkuse täid pole oma plaanidest veel kaugelki loobunud, ehki masu nende mastaapsust ja rünnakrühmlaste arvu kärpinud on...

Kui pere-, kultuuri- ja sotsiaalelu valdkonna keskses märksõnaks ja mõisteks ei tõuse kohe nüüd poeplang (pois, noormees, mees, isa, kaitsetahteline perekonnapea), siis variseb vundament enne, kui me omariikluse hoone valmis ehitada jõuame. See teema peab olema keskne ajakirjanduse, valitseva eliidi, eriti aga intelligentsi jaoks. Ja kui ta seda ei ole, siis ei maksa kiruda saatust ega imestada tulemust üle, mis elu kõverpeeglist meile hiljem vastu vaatab!

...Eesti mees, vaatamata tema rahvusliku iseloomu mõningatele puuduääkidele, on rasketel aegadel vankri soost siiski alati välja vedanud. Nüüdki

on ta usumatult keerukates, ebasoodsates ning vastakates oludes üles ehitanud Kaitseiliidu, taasloovult absoluutselt nullist Kaitseväge. Ta on olnud tubli õppustel ja vapper lahingutes. Ent temagi vajab tuge. Tuge ja tunnustust. Eriiselt aga tunnetust, et ta selja taga seisab rahvas, kes üksmeelselt riigi kaitsemis muudest eluvaadandadest olulisemaks peab. Sääraste teadmiste varustatult on mees kindlameelne, selle tunde kaudu avastab ta endas jõuvarud, mille olemasolust ta ehk ise teadlikki ei olnud. See jõud on kaitsetahte. See on, mis kaitseb isamaa – lapsi, naisi ja kodusi. Muu hulgas ka rahvuse tähtsaimat organit – pead -, mis äraseetatult tähendab intelligentsi. Ta peaks ideaaljuhul endast kujutama isamaaliselt mõlevat, noorsoo huvides tegutsevat ning selles valdkonnas positiivselt kaugvaadet omavat inimrühma. Intelligentsi vastutusega on tegu siis, kui too inimrühm teadliku aktiivsusega juhib iseennast nagu ees sammuvat löögijuhust, samal ajal moodustades enda vaimujõust tagalaga, ilma milleta olemasoluvõitlus täna ses keerulises maailmas oleks juba ette kaotatud...

Eesti on eesootava ajalookäänaku puhuks rivistumas uuele startijoonel. Käskluse liikuma hakkamiseks peab andma oma vastutusest teadlikkus saanud initsiativgrupp. Kas selleks andjaks on haritum ja eesrindlikum osa ühiskonnast, mida tuntakse üldnime all intelligents, seda näitab lähim aeg...

Rahvuslikust kasvatusesest

Valdur Raudvassari sõnavõtt Valga Isamaalise kasvatusse konverentsil
30. septembril 2010

Kasvatuse probleem on eelkõige kasvatajate probleem: kasvatajaks võib olla vaid inimene, kes on ise kasvanud ja peajagu pikemaks saanud oma kasvandikust. Kasvataja peab kõigepealt ise teadma ja kajukindlalt uskuma seda, mida ja milleks ta kasvatab. Ta peab ka ise elama siin poolpatuses ilma nii, et oleks välistatud tema valelikkus, veiderdamine või riigivõimult kannuste teenimine. Võib ju öelda, et selliseid inimesi on raske leida. Aga selles just häda ongi: me peame neid leidma, me peame ise sellisteks saama või siis lõpetama halamise, et rahvuslik kasvatus on puudulik, sest me ise osutume puudulikeks. Võib ka küsida, kas üldse on tänapäeval rahvuslikku kasvatus vaja? Aga nagu varem, nii ka tänapäeval kasvab iseennest vaid võsa ja umbrohi. Kasutusliklik meht ja viljapõllud, mis suudavad toita paisuvat inimkonda, kasvavad vaid kasvatades, s.o. inimese tekkimisel loodusesse. Kasvatamiseks ja harimist vajavad ka kultuurhavad ehk rahvused. Seal, kus lõpeb kooli, kiriku ja kultuuri mõju, algab tagasilangus metslusesse, täpsemini uusmetslusesse, mis on ohtlikum algupärasest barbaarsusest. Teame seda väga hästi Venemaa ja Indo-Hiina näidete põhjal. Rahvusliku kasvatusesega oleme tegeleud teadlikult või alateadlikult poolteist sajandit ehk 5-6 inimpõlve. Tulemuseks oli eesti rahvuse ja Eesti riigi sünd – meie tulek tsiviliseeritud ühiskonda. Tänapäeval on rahvusliku kasvatusesega suuremaks takistuseks peale välisvaenlase ja tema kohaliku agentuuri meie endi hirm ning eedeus. Esiteks kardame ülväga sõna *rahvus-*, mis indo-euroopa keeltes-

se tõlgitakse *natsionalismina*. Massimeedia kraamib selle sõna puhul lagedale suured verevalamised ja tagakiusamised. Lihtsameelne inimene on segaduses, unustab sellegi, et just sama on ette heita ka kahele teisele suurele ideoloogiale – ristiusule ja sotsialismile. Oleme ristisõdu, massimõru ja etnilisi puhastusi omal nahal tunda saanud, aga kas sellepärast kuulutada keelatuks Kristuse ligimesearmastuse õpetust või sotsiaalse õigluse nõue? Teiseks oleme oma eedeuses jõudnud nii kaugele, et peame end juba paremaks, targemaks ja võimekamaks Eesti riigi loojate ja ülesehitajate Päätsil ja Laidonerist. Koguni oma rahvusliku suunaga kelvik ajakir avaldas sel nõu soperdise, milles Päätsi nimetat Eesti riigi mahamüüdajaks. Toimetust võib endavabanduseks tuua selle, et ei teadnud loo autori poolseajandilist NKVD/KGB kaastõõlise karjääri, aga vabandatav ei ole see, et ta ei teadnud, kes oli Pääts. Kas toimetust tahab ka edaspidi näida eesti kultuuri ja elu tundjaga? Mitmeidki väärastusi põhjendatakse vahel sellega, et „minu isa ja ema, kes tol ajal elasid, rääkisid seda“. Vanemate austamine on kiiduväärne, aga ometi peame „toda aega“, aastaid 1920-1940, nägema kogu suuruses. Tänu vabaduse ja rahvusliku iseteaduse tõusule hakati tollal muu töö kõrval üldistama kogemusi ärkamisajast Tartu rahuni. Juhana Luiga, Eduard Laaman, Oskar Loorits, August Annist panid aluse rahvuslikule maailmavaatele. Looritsal oli õnn jätkata seda töö paguluses, kus ilmusid teosed „Eestluse elujõud“ ja „Eesti ajaloo põhiprobleemid“ Paguluses

lilandus sellesse plejaadi veel Walter Rand, kelle filosoofia ilmus 1994. aastal ka Eestis kõneka pealkirjaga „Eestlus on looming“. Tänapäeval ei saa rahvuslikust kasvatusesest tõsiselt rääkida tundmata nimetatud autoreid ja nende teoseid. Õeldu ei tähenda, nagu oleks kasvatus laste piinamine lõputule loengutele. Esikohal on matkad ja huvireisid – kodumaa tundma õppimine ajas ja ruumis: ärkamisajaga, Vabadussõjaga, II maailmasõjaga seotud kohad; meie pühad jõed, järved, mäed; Sakala, Otepää, Haanja, Karula kõrgustikud; C. R. Jakobsoni, M. Veske, J. Liivi sünnikohad. Kasvataja peab oskama neile tähelepanu juhtida, ja neist rääkida, mil need silme ees on. Teiseks ei pääse kasvatuses mõõda kirjanudusest, kuna sel on määratu tähtsus eestluse kujunemisel. Eriiline koht on luulel, mis oma lühiduses on riimis elutõde, kõlavas vormis ideoloogia. Kolmandaks on laul. Kirikuõpetajaks ei saa mees, kes viisi ei pea. Soomes nõutakse praeguigi maakooli õpetajalt laulu ja klaverimängu oskust. Laul kuulub ka võitleja varustusel hulka – see ühendab, innustab, julgustab. Kasvatustöö pole kerge. Juhana Liiv kuulutas esimesena ette Eesti riigi tulekut: Ükskord – kui terve mõte, ükskord on Eesti riik. Aga teises luuletuses manitseb ta: On rahvast kergem vabastada, kui teda hoida vabana. Missuguste sõnadega lõpeb aga populaarseim Vabadussõja romaan „Nimed marmortahvil“ – Veel raskem võitlus seisab ehk ees. Ja seda võitlust ei tohi me kaotada.

Soomest ja meie ühisest naabrist

Meie andsime kord ilma vastuhakkamiseta alla ja häbeneme seda tänases. Soomlastel õnnetus tookord vastu hakata, kuid neid häbistav allaandmine kestab tänases. Sellest ja suure naabri tegudest ning sõnadest räägib **Veikko Saksi** raamat „Karjala ja Petsamo tagastamine“, mida esitleti oktoobrikuus Tallinnas (tõlkinud Henn Põlluas). See raamat pole kirjutatud tindiga, see on kirjutatud soomlaste südameverega. Kuidagi on juhtunud nii, et Venemaad ümbritsevad väikesed naaberrigid tungivad talle pidevalt kallale, Soome juba 700 aastat, ja Venemaal pole muud üle jäänud kui rahu ja õigluse nimel neid endaga liita, rahvas, kes ellu jäänud, teisale toimetada ja järgmist kallaletungi oodata. Nõnda on Moskva maailmale teatanud soomlaste kallaletungist Talvesõja hakul, seejärel uuest kallaletungist, mis alustas Jätkusõja, ja häbitatud kallaletungijärgse vabatahtlikust alade loovutamise N Liidule. Seejärel sõlmiti, täiesti õiglaselt, Pariisi rahu (1947), Soome mõistis oma sõjasõudlaste üle, k.a. president Ryti, koht, ja kuulab norus päi siiani, mida Moskva järgmisesse teha käsib. Aga selle alandliku ja ennast häbeneva Soome ülikonna kõrval elab teine Soome, Karjalast ja Petsamost tüvi-Soome evakueerunud karjalased ja rahvas, kes pole imperialisti süüd enda kaela võtnud, kes nõuavad tagasi oma maid ja metsi (talud on hävinud) – õiglust. Veikko Saksi käsitleb põhjalikult rahvusvahelise õiguse sätteid ja riikidevahelisi lepinguid, mida N Liit on rikunud anastades Soome maid ja varandusi. Ta rõhutab korduvalt, et riigi piiride nihutamise ei anna uuele haldajale (mitte valdajale) õigust inimeste kinnisvarade üle. N Liit eeskis siinkohal ka isenda

seaduste vastu, kuid ... jah, Soome valitsus ei ole isegi nõudnud sundloovutatud alade tagastamist. Seda nõuavad oma kodudest evakueerunud karjalased jt soomlased. Samas nimetab autor ka Eestilt, Lätit ja Jaapanit ära võetud maid. N Liidu õigusjärglane Venemaa keeldub vallutusi tunnustamast, sest vastasel korral tuleks tal ohvitrite maksta hiigelsummasid. Enne ei saa jutugi olla usalduslikust koostööst ja vastastikusest win-win majandamisest, kui ülekohtu on tunnustatud ja see heastatud. Nõppeid raamatust

- Katõn oli mõeldud soomlastele, Soomet aga ei vallutatud, nõnda jäi see poolakatele.
- Jätkusõja ajal oli Soomes 64 000 vee sõjavägi, kellest suri 19 000 ehk 29,7%. N Liidus oli 3 400 soome sõjavägi, kellest suri 1 390 ehk 40,9%.
- Ilma ameeriklaste Lendlease'i abita poleks N Liit mingil juhul jõudnud Berliini.
- Soomes peetud sõjasüüdlusprotsessid olid puhtpoliitilised, N Liidu otsese surve all, Soome põhiseaduse vastased. N Liidul oli neid vaja reparatsioonide saamiseks ning Soome alandamiseks. Tollaste kohtuotsuste tühistamine on vajalik, aga Soome valitsus vaikib.
- Paeajagu kõik riigid on tagastanud II maailmasõjas vallutatud maad, v.a. Venemaa.

- Serbia mõistis hukka Srebrenicas tehtud veresauna ja palus vabandust, mida pole teinud Venemaa.
- Pariisi rahulepinguga (1947) muutus vaid piir, mitte eramaand.
- Sundloovutatud alad: Petsamo, Salla-Kuusamo, Laadoga Karjala, Karjala Kannas ja Soome lahe saared moodustavad kokku 45 000 km² ala /Sama suur on Eestil/.
- Soome ja N Liidu piir, mis sõlmiti vastastikuse kokkuleppe alusel, määrati Tartu rahuga 14.10.1920.
- Saksamaa on mitmekordselt heastanud enda tekitatud kahjud.
- Sundloovutatud 45 000 ruutkilomeetrist suutis N Liit relvade vallutada ainult 1/3.
- Soomal on õigus saada tagasi reparatsioonid 50-60 miljardit eurot, N Liit tekitas sõdades Soomele majanduslikke kahjusid ü 500 miljardit eurot.

Priit Silla

Otepääl taasasutati naiskodukaitse jaoskond

19. septembril taasasutati Otepääl kultuurimajas Naiskodukaitse Valga ringkonna Otepääl jaoskond, kuhu astus korraga 22 naist. Nii suur arv pani Naiskodukaitse esinai Airi Nevet otepäälasi kiitma.

Ta kinkis taasasutatud jaoskonnale Mari Raamoti mälestusteraamatu ja tunnustas jaoskonna taasmoodustamise algatajat Rita Pärnikut. Valgamaa maleva pealik kpt Rein Luhaväli teatas, et uue jaoskonna käsutuses on kaasaegselt renoveeritud ja sisustatud õppeklass ning puhkemaja. Jaoskonna esinaiseks valiti Helle Kuldmaa.

Otepääl ajalooline jaoskond moodustati 84 aastat tagasi ehk 1926. aastal. Moodustajateks olid neli naist. Esinaiseks sai algkooli õpetaja Johanna Kruuse.

Toim

Kaitseliidu lahtised meistrivõistlused males

6. novembril peeti Tallinnas Paul Kerese malekoolis tähtis malevõistlus, millest võitis osa 22 võistlejat, kellest pooled olid kaitseliitlased Sakala, Järva, Võrumaa, Pärnumaa, Tallinna ja Jõgeva malevatest, ülejäänud olid noored sõdurid Staabi ja Sidepataljonist, Lõuna KRK Kuperjanovi Jalaväepataljonist, Õhutõrjepataljonist, Suurtükiväepataljonist, Eesti Mereväest ja Kaitseväe Logistikakeskusest. Seega oli Kaitseliidu meistrivõistlustel esindatud kuus malevast viieteistkümnest, mis ei räägi just suurest malehuvist. Kaitseliitlaste hulgas oli kolm vaprat naismaletaja, kellest Helge Liil Tallinna malevast tuli esikohale, seega siis Kaitseliidu naiste meistriks. Meeste meistriks tuli Dimitri Seisler, samuti Tallinna malevast. Võistluse üldvõitjaks meeste osas tuli Indrek Turu Staabi ja Sidepataljonist. Silma torkas seegi, et Kaitseliidu meesmaletjad olid vana kaardivägi, kelle keskmine vanus u 70. Kuhu on jäänud noored? Kas kuningate mäng, nagu male on, ei huvita Kaitseliidu ohvitseri ja noorkotkastest võrsu-

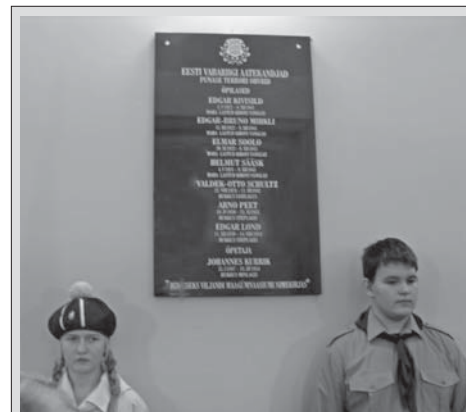
• Sakala maleva kunagine noorkotkas ja tugev maletaja Kaspar Kiiman par esindab Suurtükiväepataljoni

nud liikmeid? Ometi on noorkotkad/kodutütred pidanud igal aastal oma esivõistlusi ja märksa arvukamalt kui äsja-na Kaitseliidu meistrivõistlus suutis koguda.

Toogem male taas au sisse, see õpetab peale tähelepanekuse ja ettenägelikkuse ka väärikuse säilitamist kaotuse puhul. Võistluse korralduslik pool oli

suurepärane, mille eest tänu KL Peastaabi ltn Aare Niinepuule ja Kerese malekoolile.

Priit Silla

• Nagu paljudes Eesti koolides ja vallamajades on tahvlid punavõimudele vastupanu osutanute nimedega, avati ka Viljandi Maagümnaasiumis mälestustahvel oma koolis aastatel 1941-1953 õppinud ja Venemaa laagrites hukunud poiste nimedega.

Eino Pedanik (02.02.1934 - 26.10.2010)

Lahkunud on Sakala maleva kauaaegne liige, radioamatöör kutsungiga ES7TA ja raadioside õpetaja Eino Pedanik. 1988-2002. aastani töötas ta maleva sidepealikuna ja koolitas ka noorkotkaid ning kodutütred raadioside pidamises. Läänud pensionile, jätkas ta teenistust kaitseliitlasena ja hoidis maleva sidetöö endiselt näppu pulsil. Eino Pedanik on kõigil tema töökaaslastel ja sõpradel silme ees muheda ajalooühilise mehena, kellel oli nii raadiotehnikast kui mõõdunud aegadest mõndagi pajatada. Sakala malev leiab teda üksmeelselt ja tunneb kaasa tema lähedastele. Üle 40 aasta eetris kõlanud kutsung on vaikunud.

Kuperjanovlaste rajal paljud võistlusmatkajad

Valgamaa maleva noorteinstruktor Kaimo Vahtra korraldas koos oma abilistega võistlusmatka Kuperjanovlaste rada 2010. Esimene sellenimeline matk toimus 19. septembril 1998. "Kuna võistlus osutus noorte hulgas ülimalt populaarseks, on olnud põhjust korrata seda tänaseni ja ilmselt järgnevatelgi aastatel," rääkis võistluse peakorraldaja ja ühtlasi ka peakohtunik nooremseersant Kaimo Vahtra. Tänavu osalesid selle matkal Valgamaa maleva noorkotkad, kodutütred, naiskodukaitsjad, üksikkompaniide liikmed ja külalised. „Kuperjanovlaste rada“ on meeskondlik võistlusmatk, kusjuures

võistkonda kuulub neli liiget. Võistlejad saavad oma võimeid proovile panna liikudes varjatult metsas. Võistlus algas Metsnikul. Seal pandi püsti telgid, kus esimene õõ mööda saadeti. Kuid õõtundidesse mahtus ka luureülesanne. Järgmise päeva varahommikul saadeti võistkonnad kümne -minutilise vaheaegadega rajale. Orienteerumiseks anti võistkondade käsutusse kaitseväge topograafilised kaardid. Igal võistlejal pidi seljas olema ilmale vastav riietus, peakate ning jalas tugeva tallaga jalanõud. Meeskonna varustuseks oli ette nähtud automaat ja neli salve, vih-

makeep, harilik pliats, kell, vile, toiduained 24. tunniks, joogipudel, taskulamp ja varupatareid, seljakott, taskunuga, esmaabivahendid, kaks kompassi ja mobiiltelefon. Võistlusrada kulges Valga maakonnas Tõlliste, Hummulu ja Öru valla aladel. Alla 18aastastel osalejatel tuli läbida umbes 20- ja eakamatel 25-kilomeetrine trass. Nooremad pidid rajal täita eriülesandeid 10, vanemad 13 punktis. Tähtsamateks ülesanneteks oli jõe ületamine, kirjalik test, meditsiiniharjutus, meeskonnaülesanne, takistusraja läbimine, side- ja luureülesanne. Vastu õhtu hakkasid noorema vanuse-

astme võistlejad Metsnikule tagasi jõudma. Keskises vanuserühmas võistelnud jõudsid õõ vastu pühapäeva ja eakamad võistlejad saabusid pühapäeva hommikul. Võistlusmatka „Kuperjanovlaste rada 2010“ noorema astme võistlejatest osutusid südikamateks võistkonnad Noh, Valga põhikool ja Võrumaa kodutütred. Keskmise astme võistlejatest olid seekord edukamad Võrumaa noored kotkad, Alutaguse ja Laigud. Vanema astme võistlejatest näitasid teistele taldu võistkonnad Hunt, Muhahari mägitised ja Sirius.

Vello Jaska

OMA MAA

Tellimisnumber 00911

Toimetus

KL Sakala Malev
Peetrimõisa 71024
Viljandimaa

Väljaandja

Kaitseliidu Sakala Malev
pealik kol-ltn Anto Kergand
tel. 435 5575, faks 435 5579,
e-mail: oma.maa@mail.ee

Toimetajad

Priit Silla 528 4734,
e-mail: priit.silla@mail.ee
Kerstin Käarik 522 1866,
e-mail: kerstin.kaarik@mail.ee

Trükk OÜ Vali Press, Põltsamaa